

MAŁGORZATA WITKO*

Adam Bielański (1912-2016)

Profesor dr Adam Bielański, nestor polskiej nauki, chemik, twórca polskiej szkoły katalizy, nauczyciel akademicki, wybitny uczony, dydaktyk i wychowca, najbardziej znany krakowski profesor, urodził się 14 grudnia 1912 roku w Krakowie. Z tym miastem związał całe swoje życie.

W 1931 roku rozpoczął studia chemiczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie uzyskał magisterium (1936) na podstawie pracy *Zastosowanie światła spolaryzowanego w badaniach chemicznych*. Przygodę z nauką rozpoczął w 1936 roku jako asystent w Zakładzie Chemii Fizycznej Wydziału Hutniczego, ówczesnej Akademii Górniczej, gdzie przepracował 3 lata. W latach II wojny światowej pracował w Miejskiej Pracowni Chemicznej. Wojna spowodowała przeniesienie działalności dydaktycznej i naukowej do podziemia, na tajnym uniwersytecie Profesor zdawał egzaminy doktorskie. Pracę doktorską wykonał pod kierunkiem prof. A. Skąpskiego i w 1945 roku uzyskał tytuł doktora nauk chemicznych na podstawie rozprawy *Elektrolityczna metoda oznaczania wtrąceń krzemianowych w stali*.

Po zakończeniu wojny wrócił do Akademii Górniczo-Hutniczej, gdzie pracował kolejnych 19 lat (1945-1964). W latach 1948-1949 Profesor przebywał w Imperial College of Science and Technology w Londynie na stypendium British Council. Pod kierunkiem prof. F.C. Tomkinsa podjął tam badania nad uwadnianiem bezwodnych soli. Badania ukierunkowane były na określenie zmian przewodności półprzewodnikowych tlenków metali przejściowych w trakcie adsorpcji i katalizy. Profesor i jego współpracownicy przebadali tlenki niklu, kobaltu, chromu, cynku, żelaza oraz tlenki niklu i kobaltu domieszkowane litem. Efektem prac była pierwsza eksperymentalna weryfikacja elektronowej teorii chemisorpcji i katalizy na półprzewodnikach Wolkensteina i Hauffego oraz znalezienie związku między położeniem poziomu Fermiego i właściwościami układów katalitycznych, takich jak NiO-Li₂O i CoO-Li₂O.

W 1955 roku prof. Bielański otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1962 tytuł profesora zwyczajnego. Oprócz pracy naukowej Profesor sprawował funkcje administracyjne; od 1950 roku był kierownikiem Katedry Chemii Nieorganicznej na Wydziale Mineralnym AGH, a w latach 1952-1955 pełnił funkcję prorektora AGH do spraw kształcenia.

---

* Prof. dr hab. Małgorzata Witko, Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN im. Jerzego Habera, Kraków, e-mail: ncwitko@cyf-kr.edu.pl

W roku 1964 prof. Bielański przeniósł się na Uniwersytet Jagielloński, gdzie pracował 18 lat (do przejścia na emeryturę w roku 1982). Po prof. W. Jakóbie objął Katedrę Chemii Nieorganicznej UJ, gdzie zorganizował zespół badaczy zajmujących się problematyką katalizy i fizykochemii powierzchni. Główna tematyka prac w latach pięćdziesiątych dotyczyła badań fizykochemicznych i katalitycznych tlenków metali przejściowych NiO, Cr₂O₃, CoO, ZnO, a w latach sześćdziesiątych koncentrowała się na fizykochemii układów V₂O₅-MoO₃, adsorpcji substancji organicznych na zeolitach oraz mechanizmie adsorpcji tlenu na stałych roztworach CoO-MgO i MnO-MgO. Badania te zaowocowały wykryciem różnych form tlenu na powierzchniach.

W macierzystej uczelni prof. Bielański pełnił również wiele funkcji organizacyjnych i administracyjnych. W latach 1966-1968 był prorektorem UJ, a następnie w okresie 1968-1972 dyrektorem Instytutu Chemii UJ.

Po przejściu na emeryturę na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1982 roku Profesor zaczął badania w Instytucie Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN, gdzie pracował 34 lata kierując Zespołem Katalizy Kwasowo-Zasadowej. Tematy badań dotyczyły fizykochemii polioksymetalanów ze szczególnym uwzględnieniem heteropolizwiązków i ich zastosowania w reakcjach katalitycznych.

Profesor Bielański był organizatorem lub współorganizatorem wielu konferencji naukowych krajowych i międzynarodowych w tym w latach 60. kolokwium katalitycznych polsko-czeskich oraz polsko-francuskich, które odbywały się cyklicznie, przez prawie 20 lat. W latach 70. był inicjatorem seminariów Kraków-Jena grupujących specjalistów w dziedzinie chemii powierzchni oraz katalizy z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Friedrich-Schiller-Universität w Jenie.

Od 1965 roku prof. Bielański był członkiem Polskiej Akademii Nauk, w tym od roku 1973 członkiem rzeczywistym. W latach 1977-1989 był członkiem Prezydium PAN, piastował również funkcję prezesa Krakowskiego Oddziału PAN, a tym samym wiceprezesa PAN (1990-1995). W 1989 roku prof. Bielański był jednym z inicjatorów wznowienia działalności przez Polską Akademię Umiejętności w Krakowie. W 1990 roku powierzono mu funkcję wiceprezesa PAU, którą pełnił do 1994 roku. Członkiem czynnym PAU został w roku 1990.

W latach 1996-1977 Profesor był przewodniczącym Komitetu Chemii PAN, a później jego członkiem honorowym. Brał udział w pracach rad naukowych różnych instytutów; był przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Chemii Fizycznej PAN (1967-1980), Rady Naukowej Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN (1973-2000) i Rady Naukowej Instytutu Metalurgii i Metali Nieżelaznych PAN (1999-2006).

Profesor Bielański jest autorem cenionych skryptów, podręczników i książek. Jego legendarne podręczniki *Chemia nieorganiczna i ogólna* (6 wydań) i *Podstawy chemii nieorganicznej* (7 wydań) służyły wielu pokoleniom studiującym nauki przyrodnicze,

wciąż służą i z pewnością długo jeszcze będą stanowić dla studentów swoistą biblię. Profesor był wspaniałym dydaktykiem zawsze mającym czas dla każdego pytającego. Wykłady przygotowywał nadzwyczaj pieczołowicie, starając się wzbogacić każdy o wiele doświadczeń i pokazów. Profesor wypromował 29 doktorów, siedmioro z nich zostało cenionymi profesorami belwederskimi.

Za swoje osiągnięcia naukowe Profesor został odznaczony między innymi doktoratem *honoris causa* Akademii Górniczo-Hutniczej (1983) i Uniwersytetu Wrocławskiego (2001), tytułem profesora honorowego UJ, Medalem Kraków „Cracovia Merenti” oraz Złotym Medalem Pamiątkowym „Plus ratio quam vis” Uniwersytetu Jagiellońskiego (2011), Nagrodą Polskiej Akademii Umiejętności im. Erazma i Anny Jerzmanowskich (2012) i Srebrnym Medalem Honorowym za Zasługi dla Województwa Małopolskiego (2013), Medalem Marii Skłodowskiej-Curie – przyznany przez Polskie Towarzystwo Chemiczne w 100. rocznicę przyznania Nagrody Nobla Marii Skłodowskiej-Curie, Medalem Pamiątkowym Uniwersytetu Gdańskiego w uznaniu zasług dla rozwoju nauk chemicznych w Polsce i statuetką Keramos, wręczaną za zasługi w rozwoju Wydziału Inżynierii Materiałowej i Ceramiki AGH.

Jako naukowiec przepracował 80 lat, osiągnął znaczącą pozycję w świecie nauki i zawsze wyznawał maksymy, że człowiek *uczy się przez całe życie, a ciekawość daje siłę do działania*. Profesor Adam Bielański był nauczycielem wielu pokoleń chemików. Jego pasja do nauki, chemii i fizyki przeplatała się z wiedzą humanistyczną i entuzjazmem dla sztuki: architektury, malarstwa, ceramiki i muzyki. Był najstarszym (od pierwszego koncertu w roku 1945) słuchaczem koncertów krakowskich filharmoników. Miejsce Profesora – krzesło 23 w 3 rzędzie na balkonie filharmonii – pozostaje puste. Był kopalnią wiedzy w dziedzinie historii zarówno powszechnej, polskiej, jak i rodzinnego miasta Krakowa. Uwielbiał sztukę, podziwiał piękno architektury polskiej i światowej. Zawsze rysował/szkicował miejsca, które odwiedzał. Zarażał swoimi pasjami otoczenie.

Profesor był dla nas wszystkich niedoścignionym Mistrzem, Uczonym, Wykładowcą, Wychowawcą. Wystarczy wybrać dowolną, jedną literę alfabetu – np. „**p**” – by opisać Profesora jako **p**raworządnego, **p**ewnego (w sensie polegania na Nim), **p**odstawowego (w sensie jego zasadniczości), **p**olitycznego (dyplomatycznego), **p**otrzebnego, **p**oważnego (odpowiedzialnego), **p**rawdziwego (autentycznego), **p**omagającego ludziom, **p**ociągającego ludzi za sobą, **p**ozwalającego otoczeniu na swobodę działania, stanowiącego **p**odstawę (trzon, filar) grupy, **p**orzadnego, **p**rzykładowego i **p**osłusznego, wypełniającego **p**olecenia, **p**unktualnego, nieznającego słowa „**p**otem”, **p**racowitego, **p**rędkiego, nie **p**roblematycznego, **p**ostępowego, **p**rzedsiebiorczego, **p**opularnego, ciągle **p**oznajającego świat, **p**róbującego nowinek technicznych, ciągle **p**ytającego, **p**rzyjacielskiego, **p**ięknego (eleganckiego); ujmującego **p**rostopotą, **p**romieniującego dobrocią, uśmiechem i humorem.

Żyjący w Hawr w Normandii w latach 1918-1997, francuski pisarz i duchowny katolicki Michel Quoist, napisał *Bóg wie, co robi. Nie myli się w przydzielaniu ludziom czasu. Każdemu daje czas na zrobienie tego, co chce, by zrobił*. Śp. Profesorowi Adamowi Bielańskiemu Bóg przydzielił sporo czasu, ale po to, by wiele zrobił i to na różnych polach. Przydzielony czas Profesor wykorzystał z siebie tylko właściwą perfekcją, niesłuchanie wydajnie na wszystkich polach, na jakich przyszło Mu działać. Profesor Adam Bielański zmarł 4 września 2016 roku w Krakowie. W pracy naukowej i w życiu prywatnym Profesor był wiecznym optymistą i takim Go zapamiętamy.

Adam Bielański (1916-2016)

On September 4, died at the age of 100 Adam Bielański, Professor of Chemistry, an outstanding scientist, widely recognized authority in the field of inorganic chemistry, catalysis and surface chemistry.

Key words: Adam Bielański, chemistry, inorganic chemistry, catalysis, surface chemistry